

+89 - 30 de Desembre del 1943

Wimma, estimada amiga meva. T'he començat aquesta carta en aquests últimes hores que ens puden de tenir el tèr pernà, el nostre pernà, en tots nosaltres ha reberes. Si la resps. quan ja el nostre dolor es veurà si hi cap superat per la distància que ens el separara, durant la qual, aquesta pena que ens atixa a tots, s'haurà fet més i més crua, per l'emporament que ja ara sentim. Però vull escriure t'ara que pots escarcar estic sereno per la pau immensa que contagià la seva presència. T'he que sapiguis els seus darrers dies, els seus darrers moments, la seva mort, en fi, que no te de dolorosa altra cosa que l'haver-nos deixat: el no haver-lo pogut regalar. Ara encara sento la influència del seu coratge, i amb pau ben seva. Et pochi parlar cosa que temo que no servirà pas quan ell ens deixi del tot.

da seva darrera recipienda no la podré passar datar: petites oscil·lacions com sempre li havien nist a les quals ell no ne donava mai importància. El metge, pel que he nist fa' no pensaven igual. Ses d'el Drac, va començar la descomposició d'albèmura de 18 kg i fins 30 grups no els va aguantar gans.

S'aixecava el petit focs al braç obert, que
tu li van veure, i ell no hi va agafar com en un
fons roent per atribuir-li els desordres de vius que
no van quedar gens justificats. Va ésser davant
d' aquella nova alarme dels metges, que la Maria
va demanar-me que en semblava el seu trallat
al Mas Blau, per proveir absolutament tot el que
humanaument es pogués fer per salvar-lo. Ella
creia encara que un canvi total d'ambients, de
régim i poc o molt d'aire li podríen reportar
beneficis i no estarem disponats a fer-ho ni més
ni menys. Va improvisar-se al Mas, tancat als Tots
aus, van fer-li apell llit tan comode però no
més que el del Sastre però pion petit perquè es
permetés portar-lo a la sala i a la galeria, i una
segona ~~mitjana~~^{de casa} cama, li van traçades. Era el
25 de Juliol. Jo no m' sentia gaire insístent, en
Pràvius que feia més de 30 dies que pràcticament
era al llit, només amb contraccions excepcionals,
no reacció, i va poder-se elevar tots els draps i
fer una volta completament al nostre compass.
Quatre dies i dues van estar-hi, i només dues se
gades va quedar-se allí, un matí de tres dies
la segona regada. Va tenir un solc prodigiós per
un injecció preparat amb molsos neutros, se
ponerament. El seu cor va protegir amb molta
i en Galó que no el deixava ni un moment
de nosta va alarmar-nos. A les 48 hores havia

reposeg completament les seves forces i tu, gràcies
a Déu vas posar veure com no menties en aquell
privilegi que estava he: aparentment tractant i
content. de tiva estada va marcar per ell una
data felicissima; l'ha saborejat fins a l'últim
moment i encara que a tu, i als teus que t'ho han
concedit, els ho han beneficiat tota l'àmnia.

Vam tornar al Sanatori per tuix-lo més confor-
tablement instal·lat a l'interior, va començar
a mitja la nit del dia, aiguant-se quan estenia
ganes, i reposant altre dia. Però un nou rebet fa
més difícil d'explicar el va atropellar terriblement
lo aquells dies era a Pineda, i cada vegada que
li telefonava, sense saber-me res, trobava la seva veu
més afiblida i més dificultat de parlar. Alguna
de raig. tornava tot seguit, però una vegada més
raig enganyant-me amb la seva serenitat i la seva
confiança en que no passaria res. En foren i la
Maria pietosament van amagarme que el seu
fi es precipitava, sense que vulguessin suposar que
havia d'ésser tan i tan ràpid. Va venir després
una retorçada violenta de la fitella que mantenia
la sonola, i una piruleta d'aire terrible, va atro-
gar la seva respiració d'una manera molt re-
petida a les seves forces. Encara va llavar-se la
nit de vadal per passar una estona amb molta
fermblement fatigat a la vista de tots dos, no ve-
nent, deixar-nos sols i va aguantar força de el

Temps d' estar elevat d' endemà, no havia dormit absolutament gos, perixita la crisi d'operació i va confessar-nos que a la nit s'havia torcat molt malament; molta fred, i una agudíssima tempesta. En Saló va prendre resolucions fortes i va atacar prou de dret per fer les reaccions prop dels 20 hores, passades les quals una nova crisi es va presentar sense massa importància, però veient a la nit del dissabte que no resistia el cor a tants exercicis, en Saló, d' acord amb la Maria va reclamar una consulta del Dr. Codina, alts, el Dr. Vilalta. Van arivar aquells mateixos en Vicenç i van pujar tot el dinouenge de bon matí, junt amb en Salviull Torres germa de la Consellera. El Dr. Codina, carinyosissim amb la Maria, el va tranquil·litzar de tot; el va deixar content com un nen i completament tranquil pel seu estat. Era jo qui li vaig dir després de la consulta com va dir: "Dona fa gràcia en Josep perquè potser mai no' estiges tant que es ven que es pensava que mi havia oblidat". Estiges ben tranquil·l que no en porto pas l'anys i si legrou tapar aquesta fàtida que me causa tant, dins de poes dies s'haurà arreglat tot. Era ultiur cas, treurem la sonda i retirarem per així farrar-ho més. Mi ho vaig creure, estimada edat, amb el mateix afany que ell, el meu cap no solia mentir res més perquè ho rebutjava al cor, a pesar que veia la Maria i en Josep transformats com mai.

3/ mes no penso veure's. Va estar tranquil tot el dissabte fent proves tot el dia de nous apòstols que obtindrem al la ferida. Cada nova idea era realitzada amb temps del que es pot explicar i va proveir-se absolutament tot. La meva permanència Esperançosa va durar el matí del diumenge a Barcelona a buscar tot el que ell demanava de taletes, pastes adherents i parafine. Ho tenia a les poques hores pujat amb esticè directe per dur-me de pressa, a pesar se sabut després que tots sabien que no era pas aquell el seu mal, i que haurien de posseir per res. El Dr. Codina havia dit en realitat que el seu cor estava descompensat de tal manera, que un segon tractament no el podia superar. A pesar de tot, creia que amb molts cuidados, no perdent ni un moment pel que necessites, podia mirar encara més returades, potser uns mesos. Tot s'ha complert al peu de la lletra, en aquell moment en que el dolor ens té a la paraula, tenim el corral de pensar que no li ha fet tots res material, encara que de poc contindrà per ell i per nosaltres, amb tot que us haguessem pogut dir, al seu costat.

Silencis a la nit, estava força millorat. Nosaltres no li vam notar tant peyne al seixent seguit, però l'Esperançosa al arribar de Barcelona i noves feut poques hores quan l'havia visitat, el va trobar visiblement millor. Ell estava content, tamb

content, que va fer nos broques a tots, i a mi que sempre el trementava com ja sabo, en va dir molt fàcils: "Volades que et tires un petó? Eso. Ho guardo per quan m'ho p' de moro, i per ara no en tinc ganes." Deixant-ho amb aquest estat d'ànim tots van robar una mica de confiança. Ho volíem tant! Estaven tan obcecats amb que no possem, absolutament no possem per quel que tancaaven els ulls a tot.

L'evidència, dimarts, no havia passat massa bona nit; havia rebutjat la morfina perquè no volia acostumar-s'hi i l'hipnòtic que va preurem demà era insuficient; però va esmorzar tranquil, sense matinala fatiga i couplant reposar-se dormint el matí. Hi havia la Maria i en Josep amb ell. Se prompte un petit desvancipament el va preurem, estava amb el llenger respirat; ell mateix va enunciar una nova crisi "que passaria de seguida"; en tres quarts de deu. A dos quarts d'una van arribar el Dr. Vilalta i el Dr. Agustí; i just amb en Josep no s'apagà que van arribar a fer-li: només dius ho sap! sense banyar que reaccions el cor. Ell estava completament tranquil, no creia en absolut amb la seva gravetat, a pesar que continuament va voler saber qui li feria i que li donaven. Ell mateix es va demanar tot el que li va resumir el: es tenia al pols, i donava el seu parer, sempre optimista. Però quan li va resumir que no es ~~resolia~~ prou de pressa, va demanar a en Josep: "Que em moro?" i en Sals, no li va dir que ni p'ra

4. tampose li ho va negar. - "Ho admetuts?" - "Tots, si". - "Y
ros Vilalta, creieu que s'acaba això? que jo no tinc
més corda?" - Foxes, estirat avui, en sembla molt
pertinacista - però hem d'estar preparats." En Josep
va demanar-li si volia puebla si tenia res per nos
altres, si estava tranquil. Era, no desgava res, es troba
ra perfectament, i estava molt content. Va demanar
me, perquè jo encara era al llit, i al darrer, amb
la mea bonica mitja rialla em va dir: "Dina Merce
que potser si t'hauré de fer el petit". Ya al seu
estat, perfectament tranquil per la seua temperilitat
em va aixecar amagant el cap i em va dir: "Tot treu
per de X, tot pote Merce! Estigues sempre contenta per p'tants
ho estic. Li molt estrany tot aquell que passa però no pa-
teixo gos". I estavent curiosos pausat i sense en-
fure. Mentre en Josep li donava una de tantas impressiones
va sentir que si punien una clavica al braç, i
molt sorrident el va repondre: "Més ab se, més valent
Josep". Va besar repetidament les mans a la Maria, a
la germana Josefa i a mi i girant-se a la Maria
li va dir: "El pes queda, Maria, ben segell" i ha
"Si, Maria. Molt content, i de tot ar dolio gràcie a
Dios del pes m'ho enriquit", estigué tranquil per no
sofrir en absolut. Va obrir gràcies a tots, va
demanares perdon a tots - ell demanares perdon: Seis
meis! - i pacientament rebolament el meu cap em
va besar. Quan el va abordar vam besar-lo quatre vegades tot

dient-li els nostres rius, i encara va somriure junt
el vaig besar per mi. Un moment va lancer una
groc for tant llarg això, i insistentment va començar
demanant l' hora que era. Seguidament se el
polze de tant en tant, i va demanar un mirall per
veure si transmudava; va comprovar la mida de les
seves amplies i que s'havien inflat molt més les
caderes i les canes. Va començar a perdre llum, i
va demanar si "és que hanien tamunt les persones
o es fa force o es que ja no hi ha ningú més?"
Les seves forces minvaven tant rapidament que
ja ell se n' adonava. Uns va mirar a tots molt
briument i per dues vegades va dir "Pobre Pare".

Ja no me dirà res més d'aquí, i al seu final va
baver-hi escasament sis vintits, i i un d'agonia. La aquella
fam se dolgament, com abgavent hanis viscut sempre, sense dolor,
sense la més petita nullesa, sense cap grieja, sense cap estor.
Tot, ben segellant: com si hagués volat sense sonill, sense pena
ni un vestit amb cor d'escriure més; ja li fare' demà
a un altre dia.

9/ A.I. 610 - 1908 8-1-23.
76

Continuo la meva carta per tu estimada, el missatge
després de molts dies de tenir-la completament
abandonada. Mentre ell va ésser entre nosaltres
i a la nit que no m'hi van deixar sortir, va
tenir com una meua d'afany d'escriure't amb tot
detall. Després m'he quedat tan abatuda; tan
trista, que fins avui no he pogut reprendre ole
mou aposta carta que potser no arribara mai a
les teves mans. Però necessito gravar-me tot el
que a ell fa referència i m'el guardo. Ho sé,
que a ell fa referència i m'el guardo. Ho sé,
que vosaltres que no heu tingut el privilegi de tenir
pauçar-lo en els seus últims moments.

Com applicar-te la nostra situació? És massa
perox per poder-li donar cap nou. Algu no diu: "les
dues i sis minuts". Tot reposava i ja els metges havien
cedit el seu lloc a la misteriosa mort que ara ho era
plà tot de silenci, un silenci feixós que ens va inspirar
moralitat i feliç. Voltaven al seu llit la Maria, en fer
sep. el Pare Jaume que aquells dies passava les seves
vacances al Santuari i s'estimava extreument, la
seua Josefa i fo. Sabent que tenia plena conciència
del seu estat i el caps clarissims fins a l'últim
moment, van estar simplement atents als seus desitjos
per complir los tots. Va ésser d'acord amb aquell enten
dir i amb un profundissim respecte per ell, que no
havent manifestat desitjos de rebre els Sacraments no se
li van administrar. En canvi, van demanar un petit

cruïfix que havia rebut de mans d'una veua petita
veu que va morir fa poc més d'un any, i que ell
havia cuidat en els últims moments per acompanyar el
Josep. Van donar-li el va besar repetides vegades, i el
va tenir fins al moment de morir a les seves mans.

Jot havia acabat; el seu supòs era definitiu;
i nincs posava trencar el silenci. En el comble de l'af-
gud que venies es couper en moment com aquello i
tant profundament desolat estaven, a la Maria no se
li va arribar res més que aturar-lo tot; perquè no se'n
refredés, i més d'una hora van estar sense poder
treure els ulls de sobre els seus que fe havia tancat.
Pau va impacar-se que encressin del seu cos, raig de
maraix perris a la Maria i en Josep perquè no s'oblige
sin amortallar. cosa podia resistir la idea que el rei
Fisson i sobretot que ho fessin mans estranyes. La
Maria i en Josep van voler absolutament ajudar-me a va-
portar-me la Maria, el més preciós llençol de fil que va
trobar en el seu armari. Cal que us diuam perdon de
moltes coses estimada, i d'aquesta meia que de
cap. Vaig rebreixar el llençol de la Maria, perquè vaig
volar que el que portés per darrera vegada, fos una cosa
ben seva, ben vostra, postes un dels últims moments d'que
ella cosa que ell havia estimat tant. Yo guardava
d'ell un llençol amb les clotes del seu far, però
tan netat, tan apetitosa, que no m'havia mitjat
cos de cosa, lo més. El vaig aprofitar vaig poer, i amb
ell li van fer la mortalla. La Maria va recórrer i
perfumar les seves mans i els seus peus, i al van deixar
en el seu llit amb una paix tan gran en el seu
rostre que no podien trobar altra cosa que mirar-lo

continuament per Pia Ribes; i la Maree van arrençar paupars. La mestre la Maria i jo vam ésser obligades a deixar-lo per reposar una nitada. Per La Riba, havíem tradicionadíssima plorada, però, molt més per nosaltres que per ell, ja que la seva presència no feia pensar en la persona realitat. Era tan envelleida de mirar-lo, de fer-ho aquell front que ja anava plorant-se, de pensar en el treball immens que aquell preciosíssim cap havia deixat ben recopilat en els seus poemes! Hauríem volgut fixar per sempre la seva imatge, i empera per qvest desitjos veyíem deuinar a en Forcà que nalgunes traïrran un cop munt del seu cap. i va fer-ho, i va recórrer del tot. Tot i que es molt material, ell vol que l'original estigui a la disposició del ten Pano, a la nostra, i serà per fer-nos tornar tres o quatre còpies, que ens col·laboraran en Fortíració.

a les sis, van arribar el Dr. Ricent, la Tancat i el nostre oncle Octavi i la meva germana. Trinxà un magnífic ratl de quadrilles i cançons blanques. Poc després van arribar un ratl immens de roses vermelles de la Maria, un de jacints blaus i nardells dels meus germans i un poble sot de violetes de part mera. Van netllar a la nit, la nostra família en part la Sa Riba i les dues germanes que de tant de temps el custodiaven i l'estimaven.

que de tant de temps en temps
l'endemà havia merat per primera vegada aquest
bireu; però cosa meravellosa, la neu i el fred van
respectar les flors del nostre jardí, i van portar la
meva rara preciosa de roses blanques i roses com mai

no les hauria vist en aquest temps. Durant el ma-
tí van arribar arribant en Samuel Díñe, les tres Consell
i Dolores, la Pepita de la Felicia i la Sra la Rosa. A
les 4 no s'havia sabut res de Blaida i en es va pre-
dir apòstoles meus l'estornament. Va arribar la familià
de la Maria Blanca ^{de les dues carregues, van trobar un taxi que davan el seu pere i la Maria} ~~que~~
^{de monjos, d'una parella que els havia donat la seva casa} ~~que~~
ment rosalba d'elles, les més amables, van fer
de cada a la pressió del tot de pectorals i es plau-
de vergonya que ho confessava. Si sabessis com es
dol! Si no en van privar de res, ni d'estar-hi tan-
com vaja voler, per què no pren-lo acompanyar fins
al seu clamor causa? Reposa en el nínxol 54 del petit
conventini de Sant Lluís Safaja ha Maria volia ob-
tos moueres compran-lo per no trobar-lo mai més. Té
l'altra li va proposar de no fer-ho esperant el nostre
retorn per si volava que signi a Blaida on tingué la seva
darrera estada. Dintre poc dies, quan el pere ho
permetí, es plantarà davant de la seva porta,
al mateix lloc, un petit buix de clavellets blaus
tal com ell en mes d'una ocasió en havia parlat.

Ara ell jo no en sé, però preuen tots les seves co-
res, han primera l'orell de la nostra Maria que ell
portava sempre en el dit indici de la mia espunya.
Vam retirar-lo (cal fer-ho dijui ben a convevor meus
que no havia volgut desposseir-lo de tot el que esti-
mava i duria amb ell) però pensant sempre com no
altre podríeu voler aquest doble record. Ha Maria i en
Frèp me van confiar mentre no arribaven la fami-
lia. Vaja entregar-lo a ells grans van banyar i pogut
parlar sosegadament, però amb molt astuciament per
part meva ni un ni altre ni altre van voler ac-
cepcio. lo sinó que en van negar de guardar-lo
mentre rosalba no tornessin amb com tot el que

7/ quedà d'ell. El Vicent, al tornar-me l'anell va fer al bisbi a determinat o suposat fet que ja tenia de guardar aquestes coses. En raig pucular tan coposa estimada ciutat, que no en vaig venir amb tot el desfer el seu equívoc però no voldiria que pucades entre rosaltas fai que no tot la més ridícula de les persones a qui es podia fer aquesta al·lusió. En realment no he interessat mai un afecte especial d'en Miquel, ni no que em penso que no li va passar mai pel cap que hi pogues ésser. Ja saps que me l'estimava moltíssim, fins a l'admiració, i cap diferència no sento entre ell i els meus germans. A conciència no sente al mateix cap diferència d'afecte per mi i al costat dels altres que com jo l'estimaven extremadament. El nostre "amor" no era pas en el sentit que li puc estan acostumats a entendre'l però que hi fa com fos, i fí que me l'estimava tant mateix i en sento tot l'orgull?

Pucolar després en bloc tota la resta de les seves coses. En següi de rosaltas no foren ni parlar, ni en els primers dies. Semblava que havia de pucolar tot quiet i no sentint res amb cor de parlar-hi, encara soke ni un sol paper. Però pocs dies a pucolar als Maria com volent se excusa en va parlar de la diversa amb que la realitat s'imposa. Si hi havia malalt que esperen un llet, que ella que es deia a fot, no es veu amb cor de facias una cambra i píxer a algú de Santatori. D'alors, van trobar una solució que ens sembla bona, només està pendent de la vostra aprovació. La Maria voldrà traslladar-ho tot al Mas-Tolosa i deixar-ho absolutament igual a com es ho tenia aquell estiu, de manera que riguen rosaltas qui disposi. triu, i guardi les seves coses, fins al mes

introduint paper. Així ha quedat tot recollit a
punt per el trasllat, i en perxo que es deuen a ho-
ver visent tan intinuament de nou les seves més
petites coses, que en veig això en d'acabar per fer la
recopilitat de tot, en aquesta carta. Els seus poemes
es guarden per triplicat, amb tres extencions autògrafs
(la de Maria i la meva^{la seva}) i una mecanografiada, que
queda al Mas, les altres dues, la Terriu, en abans, cosa
que els clots dels seus apunts, notes, variacions, quedan des-
tre d'unes carpetes fetes a propòsit. La poesia queda
ben arreglada, en seu, en cada línia de meus
pocacions per la música que no està definitivament
escrita més que en una part. Heu quedat amb
la Maria i en Josep, que la farem copiar per triplicat
per una meva comica, la que t'has concepida,
quell dia que vas marxar. Ella coneix les cançons, les
haurà ditgit i treballat amb en Maria i per proclamar
les el més fidel sonet, les copiaran ara que encara
les tinc molt fresques en el meu record i que m'hi
pot ajudar la meva memòria que tenim la cança.

Si no maren el costat, els originals quedaran al Mas
per entar que es perdiu pel camí; i no enviarem una
còpia a les que calguin.

A. Mass - 13

ha carta, estimada comia, m'a quedat inacabada per una sèrie de motius intrascendents, i per als quals de si realment feia bé d'enviar la o no. Avui ho els p'gat un arbitri i n'ell te d'envia per mi no hi haurà inconvenient. Denuo molt per vos cap mal, i aquests records que per mi sovint meva idea fixa produeixen perturbacions al vostre equilibri segurament inconvenients amb propes penes i treballs. El fet de no saber res de vosaltres ens deixa en una inseguretat de com popular vos, que comprenades que mereixi molt respecte; però confio que en Tarragona farà de prudent censor i corregirà les meves barseries.

En la seva carta en Tarragona ens diu que van rebre els papers que us van enviar dels frans al seu Miquel. Aomí us inclou les darreres poesies que ignorarem ni uns hanien ja estat enviades per ell; però com que encara que portin data relativament molt abansada de la seva mort, les va treballar molt fins a últims moments, ens cal suposar que no va tenir temps.

La minúcia no està encara del tot recollida per estupidesa meua. El dia que vaig anar per cantar-le signi que estava encara convalescent d'una recançada, signi que em vaig impressionar terriblement, no vaig fer res de bo, i va caldre deixar-lo per mi endavant. Ho faré ben punt estiguï més tranquilla.

ha setmana passada van anar al cementiri amb
la Maria, per donar les disposicions que calien a fi de
deixar-ho com a ell li havia agratrat. Quineditat
ment vançava a Girona d'on li portat el clavellets
blancs que han quedat fà plantats, i la setmana
entrant es plantaran els roses que a ell més li a
gradaven. — La nota després de desinfestada va
ser envia a la tutoria i ara la guardarem, tal com
te diria, al Mas-Blanc, fins al nostre retorn. Si hi per
el sentit que li va fer en l'ora molt a últimes hores,
i que no va tenir temps de posar-se sota les repre
sions molt bonic i de molt atrac, de manera que amb
la Maria pensarem que potser podria fer favor al bis
bes o al Pare. El tinguí separat per enviar-lo in
mediatament i eus en donem l'ordre.

He rebut cartes de la Conxa, de la Antonieta
i de la Maria Monclús. S'heu anat elles com no hi nom;
però estic tan estriplò que fay el que puc per no venir-les
i donar el trist espectacle de la meva desmoralització. De
totes maneres no deixaré passar la setmana entrant sense
haver-hi anat. La Maria em deixaus molt molts verbits,
ja que ningú no em sap res i ho estanzen. Suposo
que per conducte d'en Paco, si volo, podré unir quatre
nous per ell i jo els faré arribar.

Ferolona estimada crémia questa clama de
comunal. Subto que tincies pacientia de llegir la meia:
les accroto amb tot el meu apetit i molches molt per
sempre disposessim de mi com viellor us conveguen:

Ana abraçada per la Xita i per tu de la

Merce